

MIJN ERVARINGEN IN DE CONCENTRATIEKAMPENVUGHT EN DACHAU

van 26 Maart 1943 tot 25 mei 1945

Met afschriften van officieele stukken
omtrent mijn schorsing en ontslag als
Hoofdagent van Politie

1^e Deel:

VUGHT, van 26 Maart 1943 tot
24 Mei 1944
Gevangene no. 5824 en 3883.
Met bijlagen.

2^e Deel:

DACHAU, van 25 Mei 1944 tot
25 Mei 1945.
Gevangene no. 69075.
De reis DACHAU-KAMPEN van
25 – 29 Mei 1945.
Bijlagen omtrent overleden
vrienden en een bijlage,
getiteld:
"Politie-toezicht in de
Duitsche concentratiekam-
pen".

Aan Roelf K A P E N G A.
Van zijn vader.

INLEIDING.

Het was een paar dagen na het prijsgeven van de IJssellinie, dat er te Kampen bezettingstroepen kwamen. In het pand IJsselkade 21 werd gevestigd, de Hafenerüberwachungstelle, bestaande uit een kleine groep kriegsmarine en politie. In de Vloeddijk-kazerne kwam een flinke bezetting: "grüne politie". De gehate Duitse oorlogsvlag waaide in KAMPEN. Hoe lang zij zou waaien was voor ons een vraag en wij mogen dankbaar zijn, dat wij toen niet wisten, dat het een tijdvak van 5 jaar zou worden voor zij werd neergehaald.

Voor ons politiemensen brak een moeilijke tijd aan. Vóór de bezetting dacht niemand er aan dat er onder het politiepersoneel te KAMPEN, onbetrouwbare elementen zouden schuilen, die hun ambtseid zouden schenden en verraad zouden plegen ten opzichte van Koningin en Vaderland. Alleen de rijksveldwachter D. Meijer werd wegens zijn omgang met N.S.B. - ers soms wel gewantrouwd. Na de bezetting was het zaak uit te zien wie nu Nederlander was en wie niet. Het was in het begin een onderling wantrouwen, doch het is gebleken dat zulks niet ongegrond was. Al spoedig ontpopte zich onze Inspecteur De Bruijn als een moffenknecht. Hij verklaarde openlijk, dat hij zich kon verheugen in de komst van de Duitsers, omdat volgens hem, onze beschermers reeds blij hadden gegeven, dat ze begrip hadden voor de onderlinge verhoudingen bij de politie en zeer zeker bevorderingen van personen die voorheen werden gepasseerd, zouden doorvoeren. Eigen belang wordt hierin geproefd. Reeds spoedig was het met deze politiechef één stuk activiteit bij het uitvoeren van de Duitse voorschriften en belangen. Hij sloofde zich uit om zooveel mogelijk het benzine verbruik door Nederlanders te beperken en deed zijn uiterste best om de eerste vordering van vrachtauto's voor de Duitse Weermacht te doen slagen.

Het was in het begin moeilijk voor een politiemans zijn juiste houding te bepalen. Onze naar Engeland uitgeweken regeering had in dezen zeer weinig richtlijnen gegeven. Een gevelegeld advies was: "mede te werken met den bezetter in het belang van de burgerij". Dat advies was voor velerlei uitleggingen vatbaar. Het Landoorlogsreglement, regelende de verhoudingen van burgerij en bezettende macht, door den bezetter ondertekend, bood waarborgen voor een rechtvaardige behandeling van onze burgers, doch hoe bedrogen zijn wij in dezen uitgekomen. Wij waren overgeleverd aan een bezetter, die zijn eens gesloten overeenkomsten met voeten trad.

Bij verordening van 29 Mei 1940, paragraaf 5, bepaalde de Rijks Commissaris voor het bezette Nederlandsche gebied het navolgende:

1. "Het bewaren van de openbare rust, orde en veiligheid wordt voor zoover zich de "Rijks-commissaris voor het doen uitvoeren van zijn verordeningen niet van Duitse "SS- en Politietroepen bedient, opgedragen aan de Nederlandsche politie. De "Nederlandsche politie staat onder toezicht van de Duitse politie en is aan haar "aanwijzingen gebonden.

2. “Het opsporen en bestrijden van alle handelingen, die Rijks en Duitsch vijandig zijn, behoort tot de taak van de Deutsche politie”.

Dat was tenminste voor ons als politieambtenaren “iets”. Deze verordening is gedurende den tijd van de bezetting van kracht gebleven, alleen was de toepassing voor de Nederlandsche politie een miskenning van alle rechten.

Doch de tijd ging snel. Als eerste Deutsche arrestant deed aan het bureau zijn intrede, LEURINK, die als lid van het stedelijk muziekkorps geweigerd had muziek te maken op een “verbroederingsavond”, gehouden in de Buiten-sociëteit, op touw gezet door Dirk Kwakkel en consorten. Tegen dezen arrestant werden strenge orders uitgevaardigd wat betreft voeding en luchten. Wij maakten toen voor het eerst kennis met het rechtsbegrip van de Deutsche politie ten opzichte van de gevangenen.

Het gedrag van sommige leden van de in de Vloeddijk-kazerne gelegerde “Grüne Polizei” was “liederlijk”, doch daartegen was door ons niet op te treden. N.S.B.ers en moffen hielden bij DIJK hun gezellige samenkomsten. Het sluitingsuur voor dit vergunningslocaliteit, had tot heimelijke vreugde van de verduitsde Nederlanders, afgedaan. Optreden hiertegen, wel geprobeerd, bleek onmogelijk te zijn. De Nederlandsche politie stond immers onder de Deutsche politie en was gebonden aan hare aanwijzingen.

Zoo gingen wij den winter 1940/1941 in. De collega's, de Bruin, Pijl en Tuijp, ontpopten zich als rechtsfronter en Nazi-gezind. Onderling was er tusschen deze heeren naijver en wantrouwen, wat door ons wel werd uitgebuit. Erger was, dat de heeren zich tegenover ons lieten gelden. Medio December 1940 deelden Pijl en Tuijp aan den Commissaris van Politie VAN DER DRIFT mede, dat zij waren aangesteld als S.D. agent en zij nu bevoegdheden hadden als de Gestapo. De rijks-veldwachter Meijer voer mede in dezelfde schuit. Zeer ijverig betoonden zich deze menschen bij een onderzoek in de gemeente IJsselmuiden, naar anti-Duitsche gedragingen. Een negental van de beste burgers van IJsselmuiden werd door hen aan de Deutsche S.D. uitgeleverd. Ook andere onderzoeken werden door hen, ten nadeele van “Nederlanders” verricht, waardoor o.m. Dr. M. van de RIDDER te Genemuiden door den S.D. werd gearresteerd. Toch hadden zij naar inzichten van de S.D. te hoog gemikt, in elk geval ze werden ter verantwoording geroepen en hen werd medegedeeld, dat zij zich weer bij hun commissaris van politie moesten melden.

In dien tijd hebben geruimen tijd aan ons bureau vertoefd als politieke gevangenen, bakker C. NIJLAND, sergeant JONGEPIER en wijlen Toon SLEURINK. Door het niet Nazi-personeel is, met medeweten van Commissaris van der Drift, al het mogelijke gedaan hun de gevangenschap zoo dragelijk mogelijk te maken.

Het dienst doen in bezettingstijd had ook wel eens zijn humoristische kant. Vooral op verjaardagen van H.M. de Koningin of een der leden van het Vorstelijk huis werd heimelijk in de wacht en op straat nog wel eens gelachen. Van Deutsche zijde en van den

kant van de Nazi-Procureur-Generaal bij het Gerechtshof te Arnhem, werden strenge orders gegeven om alles wat een demonstratief karakter droeg voor het Oranjehuis, den kop in te drukken en daartegen met kracht op te treden. De Nazi-leiding bij de politie was het daar wel mee eens. Wanneer in den vroegen morgen verschillende plaatsen in de stad waren bezaaid met Oranjesnippers, of op de schoorsteenpijp van de Gasfabriek of de oude fabriek van de Delta in de Graafschap, de nationale vlag stond, was er heimelijke vreugde. Het bevolen optreden op straat tegen demonstraties of vermeende demonstraties voor het Vorstenhuis, stuitte tegen de borst, doch de bevolking van Kampen heeft het ons in dezen inderdaad niet moeilijk gemaakt.

In den nacht van 1 op 2 October 1940 kwam van den Procureur-Generaal-fungeerend-directeur van Politie, De RIJKE te Arnhem, telefonisch een bericht door, dat H.K.H. Prinses Juliana, het leven had geschonken aan een zoon. Tegen alle demonstraties voor ons Vorstenhuis moest door de politie met kracht worden opgetreden, doch aan het “officieel” bericht mocht geen ruchtbaarheid worden gegeven. Het verbod is door ons dien nacht gruwelijk overtreden. Toen de morgen over Kampen daagde, was de oranjekern van de bevolking ingelicht. Alleen was het jammer, dat wij bij de neus waren genomen en daardoor ook anderen hebben verblijd met een door de moffen en moffenkechten, met vooropgezet doel gelanceerde leugen.

De banketbakkers hebben een goeden dag gehad.

Op 23 Januari 1941 werd de Commissaris van politie Van der DRIFT gearresteerd door de Sicherheits-dienst en overgebracht naar het huis van bewaring te Almelo. Hij was verraden door zijn eigen personeel. Groote verslagenheid in het politiekorps, want door ons werd aangevoeld dat wij waren overgeleverd aan de grillen van den Nazi-inspecteur de BRUIJN, die geheel onder invloed stond van zijn ondergeschikte, de hoofd-agent PIJL, waartegen hij niet durfde of kon optreden. Gelukkig voor ons werd in dien tijd het Commissariaat van Politie waargenomen door Burgemeester OLDENHOF, die af en toe de “heeren” tot de orde riep.

Zoo sukkelden wij door tot einde Augustus 1941, toen de nieuwbenoemde Commissaris van Politie, WUIJSTEN in functie trad. Hij werd door Burgemeester Oldenhof geïnstalleerd met een rede, die tot grondslag had, artikel 36 van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, handelende over het gezag. De toestand werd steeds spannender. WUIJSTEN was wel Commissaris van Politie, doch zijn ondergeschikte PIJL, was, dank zij de Deutsche steun, “baas in de tent”.

Langzaam maar zeker kwam de politie meer in den druk en het was wel te zien, dat het op den duur zou komen tot “buigen of breken”. WUIJSTER is voor ons een humaan chef geweest, doch hij kon niet op tegen de Nazi-leiding in het korps en daarbuiten. In Maart 1942 vertrok hij naar Hengelo; wij hadden hem onder de gegeven omstandigheden graag als korpschef gehouden. Het bewind werd overgenomen door Inspecteur de BRUIJN aan de leidsels van den Hoofd-agent PIJL. Burgemeester Oldenhof

was verbannen en voor den waarnemend Burgemeester C. van den Noort was het moeilijk de zaak in goede banen te houden. Meerdere conflicten zijn er geweest tusschen hem en De Bruijn. Een van zijn laatste regeeringsdaden is geweest het schorsen in hun functie, van PIJL en TUIJP, nadat in overleg met mij, door hem was bewerkstelligd, dat de Rijks-recherche tegen deze "heeren" een onderzoek inzake gepleegde strafbare feiten had ingesteld.

SANDBERG, die inmiddels Burgemeester was geworden, heeft nog alle moeite gedaan om de schorsingen van zijn "kameraden" ongedaan te maken, doch zonder resultaat. Alleen heeft hij den Inspecteur de Bruijn voor een schorsing kunnen bewaren; hij had deze nodig voor zijn duistere praktijken. De Bruijn was in elk opzicht een gewillig werktuig in zijn handen: baas en ondergeschikte waren even gewetenloos. Zoo gingen wij de periode SANDBERG in. Al spoedig na zijn ambtsaanvaarding werd een doorlopende wacht van burgers ingesteld bij de Broeder- en Cellespoort, bij de jodenbordjes. Contrôle over de posters werd opgedragen aan de politie. Heelaas was het voor ons niet mogelijk alles door de vingers te zien, daar door Sandberg en de Bruijn weer over de politie contrôle werd gehouden. Laatstgenoemde stond op tophoogte van zijn macht en hij meende zich nu te moeten laten gelden. In de toepassing van de Duitsche voorschriften was hij ijveriger en nauwgezetter dan de moffen zelf, doch hij meende nu eenmaal dat hij zich tegenover de bezettende macht verdienstelijk moest maken. Dat dit ging ten koste van burgerij en zijn personeel deerde hem niet. Zeer moeilijke tijden heeft toen het politie-personeel doorgemaakt. Hoe vaak werd er tegenop gezien "in dienst" te moeten. Men wist niet wat er zou gebeuren en wat moest worden uitgevoerd of gedaan. Zooveel mogelijk werd gewerkt in het voordeel van de burgerij: doch het personeel ging steeds de straat op gedreven door de zweep van Sandberg en zijn satelliet De Bruijn. Veel is toen gesaboteerd en geriskeerd, doch conflicten konden op den duur niet uitblijven. De toestand werd met den dag meer gespannen. De Bruijn, gestuwd door Sandberg, ontpopte zich meer en meer als een Nazi. Hij liet zich uit, dat hij stuk voor stuk, ieder van het personeel opdrachten zou geven, welke zij tegen hun eer en geweten zouden moeten uitvoeren of weigeren. Een ieder zou voor de keus worden gesteld, mede te werken aan de invoering van de nieuwe orde welke over Europa zou komen (of niet).

De agent van politie K. de GEUS weigerde op bevel van de Bruijn Nationaal-socialistische propaganda lectuur te lezen. Voorheen was er tusschen hem en de Bruijn al verschil van meening geweest over de uitvoering van een Duitsche verordening. Ook had de Geus de brutaliteit gehad "Herr! Dirk Kwakkel" staande te houden en hem te vragen naar zijn persoonsbewijs. Het niet willen lezen van de lectuur der nieuwe orde deed de deur dicht en de GEUS werd geschorst. Het geval De Geus lag er en wij wisten dat er meer zouden volgen, gezien de mentaliteit van De Bruijn en Sandberg. Aan de hand van uitlatingen van de Bruijn wisten wij wat ons te wachten stond.

Voor mij kwam het conflict spoedig daarna. Op 16 November 1942 meende ik tegenover de Bruijn te moeten weigeren, medewerking te verleen bij het arresteren en wegbrengen van de nog te Kampen wonende joden. Hierna volgde schorsing in mijn ambt door den waarnemend Burgemeester Roest van Limburg en daarop ontslag verleend door den SS- en SD-Generaal, RAUTER. Ik had als politiemans voorloopig afgedaan en verdween van het tooneel. Het is mij moeilijk gevallen afscheid te nemen uit mijn betrekking door mij steeds met ambitie vervuld, afscheid te nemen van mijn ondergeschikten waarvan ik altijd het volste vertrouwen had.

1 Januari 1943 werd de Bruijn afgelost door den berucht geworden Boesveld, die in den rang van opperluitenant van politie te Kampen, ongeveer 1½ jaar een schrikbewind heeft uitgeoefend. De afbraak einde 1942 in ons politiekorps begonnen, voltooide zich in de eerste maanden van 1943.

Ambtenaren van een Distributiedienst te Kampen hadden den euvelen moed onder hun medeambtenaren een schrijven ter teekening te laten circuleeren, waarin bij den Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken werd geprotesteerd tegen uitzending van ambtenaren voor tewerkstelling in Duitschland. Deze lijst kwam in handen van den Nationaal-Socialist Christoffel, leider van den dienst, die ze doorgaf aan den waarnemend Burgemeester Roest van Limburg. Het stuk kwam in handen van Boesveld, die er geen beter raad mee wist, dan het door te zenden aan den Sicherheitsdienst te Arnhem. En nu waren de rapen gaar. Op 20 Februari 1943 verscheen de S.D. te Kampen, teneinde een onderzoek in deze zaak in te stellen. Aangezien het hier betrof een politieke zaak, behoorende door de Duitsche politie te worden onderzocht (zie art. 5 van de verordening vermeld) weigerden de agenten van politie: Stavast, Gunnink, de Boer en de wachtmeester der rijkspolitie Van den Dam, hunne medewerking in dezen te verleen. Denselfden dag gingen als arrestanten naar Arnhem en den volgenden dag naar Vught de distributieambtenaren: de Jong, Poll, Schilte en Mosterd, de belastingambtenaar Wind en genoemde politie-ambtenaren.

Het is wel opmerkelijk, dat voor het teekenen op de lijsten van dit proteststuk, dat toch uit alle plaatsen in Nederland naar het Min. Van Binnenl. Zaken is verzonden, slechts twee groepen ambtenaren zijn gevangen genomen en wel naast de groep uit Kampen en een groep uit Groningen. Een aantal hoofd-ambtenaren uit Nijmegen, die hadden geweigerd lijsten in te leveren van de onder hen werkende ambtenaren, die voor uitzending naar Duitschland in aanmerking kwamen, werd eveneens gearresteerd en naar het kamp Vught gebracht.

Omdat Stavast en zijn collega's waren gearresteerd, waren de Nazi-machthebbers zeker van meening dat ik al te goedkoop van mijn weigering was afgekomen. Op 26 Maart 1943 werd ik door de "Grüne Polizei" van mijn bed gelicht en naar Vught gebracht. De Agent de GEUS onttrok zich aan een dergelijke liefhebberij door onder te duiken.

De agenten: Verheijen, Jansen J.H., Jansen C. en Marra volgden mij één week later, omdat ze hadden te kennen gegeven aan Boesveld, dat zij niet van zins waren zonder meer al zijn opdrachten uit te voeren.

Zoo bevonden zich begin April 1943, 9 politieambtenaren en 5 ambtenaren van andere diensten uit Kampen, te Vught in "schützhaf".

In den zomer van 1943 zouden meerdere ambtenaren en burgers uit Kampen ons lot deelen.